

DİNİN TAMAMLANMASI BAĞLAMINDA VAHYİN SINIRI PROBLEMİ

Emrullah FATİŞ

Doç. Dr., Kilis 7 Aralık Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
temelislam@gmail.com

Öz

Kur'an'ın tamamlanması, vahyin ve nübüvvetin tamamlanmasını gerektirir mi? Makalemizde bu sorunun cevabını netleştirmeye çalıştık. Her haber, bir kişiyi peygamber yapmak için yeterli gözükmemektedir. Nebi ve vahiy adlandırmasında ölçütümüz, nebinin vahyi tebliğle sorumlu tutulması, vahyin de icaz içermesidir. Bu içeriğe sahip olup da Kur'an dışı kalmış vahiy yoktur, olduğunu iddia etmek Kur'an vahyini zayıflatabilir. Kısaca, halk arasında dolaşan sıhhati kuşkulu haberleri Kur'an dışı vahiy olarak adlandırmak ne derece doğrudur? Makalemizde bu tür problemlerin çözümüne yönelik argümanlar sergiledik. Hz. Peygamber, vahiy kâtipleri tutarak vahyin yazılması ve korunması yönünde çaba sarf etmiştir. O bu çabayı Kur'an dışı kalmış ve vahiy olduğu iddia edilen anlatılarda göstermemiştir. Makalemizde doğruluğu tartışmalı olan bu tür problemler üzerinde değerlendirmelerde bulunduk.

Anahtar Kelimeler: Vahiy, vahyin icazı, nübüvvetin tamamlanması, Kur'an dışı vahiy.

DEMARCATIION PROBLEM ON DIVINE REVELATION IN THE CONTEXT OF THE COMPLETION OF RELIGION

Abstract

Does The Completion of the Quran require the completion of revelation and prophethood? Every news would not be to make a person a prophet. Our criteria for the prophethood and revelation is to hold the prophet responsible with a revelation which should contain a miracle. Also, the proposition of that there is no revelation which is set aside from the Qur'an could weaken the revelation of the Koran. In short, to what extent it is legitimate to call the revelation with questionable authenticity and circulating among the people the revelation out of the Koran? We have presented the evidences for the solution of such problems. Hz. Muhammed, kept writers of the revelation and made efforts towards writing and protection of revelation. He did not show effort to protect narratives that are allegedly revelation and not in the Koran. We made assessments in our article accuracy of this kind of problem.

Keywords: Revelation, miracle of revelation, completion of the prophethood, non-revelation of the Quran.

Giriş

Bir insanın peygamberlikle nitelenebilmesi için onun dinden sayılan vahyi alması ve insanlara ulaştırması gibi ilahi sorumlulukla yükümlü tutulması gereklidir.¹ Yüce Allah, Hz. Muhammed'e böyle bir görevi vermiş, o da bu görevi eksiksiz olarak yerine getirerek Kur'an gibi bir ilahi kitabı bize bırakmıştır. Bu Kur'an'ın dışında başka bir Kur'an yoktur. Bu gerçeklik, Kur'an'da 'din tamamlanmıştır'² ayetiyle ifade edilmektedir.

Allah'ın bilgisinde bulunan vahiy (kitab), bir melek tarafından peygambere aktarılmış (vahiy ve tenzil), peygamberin kalbinde lafız (cem') ve mana (kur'an) olarak toplanmış ayrıca bu vahiy insanlara da duyurulmuştur. Sonunda bu vahiyler toplanarak Mushaf'a dönüştürülmüştür.³ Dikkat edilirse, adım adım yürüyen vahiy sürecinde Kur'an dışı kalmış, vahiy denecek bir şeye yer yoktur. Kayıtlı-korunmuş vahyi Kur'an dışında aramak oldukça tehlikelidir. Yüce Allah'ı yetersiz bulup yedek tanrılar icat etmek tehlikeli bir adım olduğu gibi, Kur'an'ı yetersiz bulup onun tamamlanmasına destek olacak sıhhati kuşkulu yedek vahiyler icat etmek de son derece tehlikeli bir adımdır.

Kur'an'a girmemiş, korumasız olarak dolaşan rivayetlerin Kur'an dışı vahiyler olduğu yönünde iddialar vardır. Bu iddiaların doğruluğu ya da yanlışlığı yönünde bilimsel tespitlerin yapılması son derece önemlidir. Kur'an dışı vahyin olmadığına dair karşılaştığımız çalışmalar vardır, onlara atıfta bulunacağız. Bizim bu çalışmamızı onlardan farklı kılan durum, dinden sayıldığı için tebliği zorunlu tutulan vahiydir. Kur'an dışında böyle bir vahyin olup olmadığı yönünde çalışmalarımıza derinlik vereceğiz. Kur'an üzerindeki yorumları ya da Hz. Peygamber'in içtihatlarını Kur'an dışı vahiy olarak adlandırmanın hatalı olduğunu düşünüyorum. Kur'an dışı vahiy alanında tespitlerin yapılması, zihinlerdeki şüphelerin giderilmesi yönünde büyük bir rol oynayacaktır. Böyle bir çalışma, tahrif edilmiş bir din algısı oluşmasını önleyecek, hem de 'Kur'an'ı dinî hurafelerden koruma hedefi'ne hizmet edecektir. Bu makale böyle bir hedefin gerçekleşmesine katkı sağlayacağı düşüncesiyle ilim dünyasının hizmetine sunulmuştur. Bu konunun daha iyi anlaşılması için öncelikle, Kur'an'ın tamamlanıp tamamlanmadığı meselesini Kur'an ışığında ele alalım.

1. Kur'an Tebliği Zorunlu Vahiylerle Tamamlanmıştır

Kuran-ı Kerim'e göre din tamamlanmıştır. Tamamlanmış olan bu dinin adı İslâm'dır.⁴ Bir başka ayete göre de kâfirler istemeseler de Allah nurunu

¹ Kemal b Ebî Şerif, Ebu'l-Meali Muhammed b. Muhammed, *Kitabu'l-Müsâmere*, (İstanbul: Çağrı Yayınları, 1979), s.198.

² el-Maide 5/3.

³ Şaban Ali Düzgün, "Kur'an'ın Oluşumu (Vahiy Süreci)", *Kelâm Araştırmaları Dergisi*, 5/2 (2007): 9.

⁴ el-Maide 5/3.

tamamlayacaktır.⁵ Bu ayetteki nurdan maksat da Kur'an'dır.⁶ Bu iki ayet arasında bir çelişki olduğu yönünde bir yoruma gidilmemelidir. Çünkü Allah, nuru olan Kur'an'ı tamamlayacağına söz vermiş, tamamladıktan sonra da bunu duyurmuştur. Her iki ayetin birbiriyle uyuşmaması asla düşünülemez. Vahyin tamamlanması esnasında tebliği zorunlu vahiyler kayıt dışı bırakılmamıştır. Hz. Muhammed aldığı bu vahiyleri diğer insanlarla paylaşmıştır. Çünkü onun Allah'tan aldığı vahyin bir kısmını Kur'an'a geçirip diğer kısımlarını saklama ve gizleme yetkisi yoktur. Bu vahiylerin Kur'an kayıtlarına girdiğini ve ibadetlerde okunduğunu tarihi veriler de doğrulamaktadır. Kur'an'ın tamamlanmadığı, Kur'an dışı yedek ayetlerle tamamlandığı yönündeki algılar hatalı olduğu gibi, bazı budistlerin ve hıristiyanların yarım bırakılmış dini tamamlamak üzere Mesih bekleme algıları⁷ da oldukça tutarsız gözükmektedir. Yarım kalmış din algısı İslâm'da yoktur. Bu yüzden de dinin kayıt dışı vahiylerle veya yıllar sonra gelecek Mesih mitolojileriyle tamamlanması, din tahrifinin ötesinde ne işe yarayabilir?

Gelecek bilgisini içeren tebliği zorunlu vahiyler de Kur'an kayıtlarına girmiştir. Gelecekle ilgili gaybî konularda da hiç kimsenin bilgi sahibi olamayacağı,⁸ peygamberlerin de sadece Allah'ın vahiyle bilgilendirdiği alanlarda gaybı bilebildikleri görülmektedir.⁹ Ayetlerden Hz. Peygamber'in gelecek bilgisinin de vahiyle sınırlı olduğu anlaşılmaktadır.

Kur'an'da Hz. Muhammed'in yaşadığı dönemde onun aleyhindeki gelişmelerle ilgili,¹⁰ geleceğe dair¹¹ gayb haberleri vardır. Yüce Allah, gelecekle ilgili konularda Hz. Peygamberi bilgilendirmiş ve bu bilgiler Kur'an kayıtlarına girmiştir.¹² Allah Teâlâ, peygamberlerine bildirdiklerini insanlara duyurup duyurmamaları konusunda onları sıkı bir takip altına almıştır.¹³ Böyle bir sıkı takibe muhatap olan bir peygamberin dinin esasını teşkil eden vahiyleri kayıt dışı tutması mümkün değildir. Hz. Peygamber'in

- ⁵ es-Saff 61/8; Tevbe suresinde de aynı düşünceye işaret edilmiştir: et-Tevbe 9/32-33.
⁶ İbn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'ani'l-Azîm, nşr. Hüseyin b. Ukkâşe ve Muhammed Mustafa el-Kenz, (Kahire: el-Faruku'l-Hadise, 2002), IV, 385.
⁷ Günay Tümer-Abdurrahman Küçük, *Dinler Tarihi*, (Ankara: Ocak Yayınları, 1993), s. 165-166; Ethem Ruhi Fiğlalı, "Mesih ve Mehdi İnanıcı Üzerine", *AÜİFD*, Cilt: 25 Sayı: 1 (1981): 182-183, 199; Yaşar Kutluay, *İslam ve Yahudi Mezhepleri*, (Ankara: A.Ü.İ.F. Yayınları, 1965), s. 216; Zeki Sarıtoprak, *İslâm İnanıcı Açısından Nüzûl-i İsâ Meselesi*, (İzmir: Çağlayan Yayınları, 1997), s. 31; Faris al-Qayrawani, *Mesih Gerçekten Haçlandı mı?* çev. Kemal Kaya, (Ankara: Sevgi Yayınları, ts), s. 22; Osman Cilacı, *Günümüz Dünya Dinleri*, (Ankara: DİBY, 1995), s. 134.
⁸ el-Lokman 31/34; el-Kehf 18/23; el-Enâm 6/59; en-Neml 27/65.
⁹ el-Âl-i İmrân 3/49, 179; el-Cin 72/26-27; el-Yûsuf 12/21, 37.
¹⁰ el-Haşir 59/11-12; el-Muhammed 47/16; el-Ahzâb 33/13; et-Tevbe 9/74 107-110; el-Münâfikûn 63/4.
¹¹ el-Âl-i İmrân 3/186; el-Mâide 5/54; en-Nûr 24/55; el-Fetih 48/16, 20; es-Saf 61/8, 13; er-Rûm 30/2-5.
¹² el-Mâide 5/67; er-Rûm 30/2-5; es-Sâffât 37/173; en-Nûr 24/55; el-Fetih 48/27;
¹³ el-Cin 72/26-28.

de buna uyduğu anlaşılmaktadır.¹⁴ Hz. Peygamber'in vahyi kayıt dışı tuttuğu anda onun peygamberliğinin sona ereceği bildirilerek¹⁵ vahyin korunmasının ne kadar önemli olduğu vurgulanmaktadır. Yine Kur'an'da:

“Öyleyse sana vahyedilen Kur'an'a sınıksız sarıl. Şüphesiz bu Kur'an, sana ve kavmine bir öğüt ve bir şereftir, ondan hesaba çekileceksiniz.”¹⁶ Bu ayette Yüce Allah, Hz. Peygambere dinden sayılan ve sorumluluk gerektiren vahyin Kur'an olduğunu bildirmekte ve elçisinin de Kur'an'a bağlı kalmasını istemektedir. Yine Kur'an'da:

“Ey Muhammed! Biz, sana bu Kur'an'ı vahyetmekle geçmiş milletlerin haberlerini sana en güzel bir şekilde anlatıyoruz. Gerçek şu ki, sen bundan önce (bu haberleri) elbette bilmeyenlerden idin,”¹⁷ buyrulmaktadır. Bu ayette Hz. Muhammed'in geçmiş milletlerin haberleri ile ilgili hususları Kur'an dışı vahiy ile değil Kur'an vahyi ile öğrendiği üzerinde vurgu yapılmaktadır.

Kısaca Kur'an tebliği zorunlu vahiyler bütünü olup dinin esasını teşkil etmektedir. “Din tamamlanmıştır” ifadesiyle de Kur'an'ın tamamlandığı anlaşılmaktadır. Hz. Muhammed aldığı vahiyleri duyurma konusunda ilahi denetim altında tutulmuş, o da bu denetimin gereğini yerine getirerek elimizdeki Kur'an'ı dinin temel kaynağı haline getirmiştir. Dine temel teşkil edecek tarzda Kur'an dışı vahiyler aramak, Kur'an'ı tahrife götürecek tehlikeli bir adım olabilir.

Hz. Peygamber, bireysel gayretleri sonucunda veya çevresindeki insanlar kanalıyla elde edilmesi zor bazı bilgilere ulaşmış olabilir, Kur'an, Hz. Muhammed'in bu tür bilgilerinden bahsederken Allah'ın öğrettiği bilgileri gibi aktarabilir. Zor olanı başarma imkânını Allah verdiği için bu tür bilgiler Allah'a izafe edilebilir. Kur'an'ın üslubunda bu tür aktarım örnekleri mevcuttur. Bu örnekleri Kur'an dışı vahiy olarak kabul etmek yanlıştır.

Tahrîm suresinde¹⁸ Rasûlullah Hafsa yokken onun evinde Mariye'ye bir şey söylüyor ve bunu kimseye söylememesini tenbih ediyor, bunu da Hz. Muhammed'in öğrendiği anlatılmaktadır.¹⁹ Hz. Muhammed sırrın ifşasını nereden öğrenmiş olabilir sorusuna iki türlü cevap verebiliriz.

¹⁴ el-A'râf 7/203.

¹⁵ Ey Peygamber! Rabbinden sana indirilenleri tebliğ et: Eğer bunu yapmazsan, O'nun verdiği peygamberlik görevini yerine getirmemiş olursun. Görevini yaparsan Allah seni inananlardan koruyacaktır. el-Mâide 5/67; ayrıca bkz.: en-Nahl 16/35; el-Ankebût 29/18.

¹⁶ ez-Zuhruf 43/43-44; ayrıca bkz. el-En'âm 6/106; el-Yûnus 10/109; el-Lokman 31/21-22; Bazı ayetlerde de ona vahyedilenin kitap olduğu ifade edilmektedir: el-Fâtur 35/31.

¹⁷ el-Yusuf 12/3.

¹⁸ et-Tahrîm 66/3-4.

¹⁹ Rivayete göre Hz. Peygamber, cariyesi Mısırlı Mâriye'yi, Hz. Hafsa'nın (ö.45/665) evde olmadığı bir saatte Hafsa'nın yatak odasına almış, daha sonra Hz. Peygamber'in

- a. Ayette sırrın ifşa edildiğini Allah'tan öğrenmiştir bilgisi yer almaktadır.
- b. Sırrın ifşa edildiğini dışarıdan öğrenmiştir. Böyle bir sırrın ifşasını öğrenme fırsatını veren Allah olduğu için, sırrı öğretenin de o olduğu mecazi dille ifade edilmektedir.

Bu iki ihtimalden de Kur'an dışı vahyin varlığı anlamı çıkmaz. Çünkü birinci ihtimalde Allah mezkur sırrın ifşasını yasakladığı için ayrıntıyı açıklamamakta, sadece sırrın ifşasını yasaklayan bölümü duyurmaktadır. Zaten ayrıntıyı da dinden sayılan vahiy kategorisine almamız mümkün değildir. İkinci ihtimale göre, Hz. Muhammed verdiği sırrın ifşa edildiğini dışardan öğrenmiş, bu olay üzerine sırrın ifşası ayetle yasaklanmıştır. Bu iki ihtimalden ikincisi daha güçlü gözükmekte olup ilgili ayeti Kur'an dışı vahye delil olarak almamız zorlaşmaktadır.

2. Kur'an Dışında Korunmuş Vahiy Var mıdır?

'Kur'an dışında vahyin bulunduğu' tezini sarih akıl ve sarih nakil bağlamında kabul etmek çok zordur. Çünkü vahiy Allah'ın insanlara tebliğ etmeleri amacıyla peygamberlerine doğrudan doğruya Cibril vasıtasıyla ilettiği, Allah'tan geldiği kesin olarak bilinen sözlerdir. Bu sözler hem ilahi, hem de mucizevi bir ifade tarzı taşımaktadır. Kur'an dışı vahye örnek gösterilen hususların hiç birinde bu özellik yoktur. Onlar Kur'an gibi koruma altına alınmamıştır. Bu konuda mezhepler arasında ciddi sayılabilecek farklılıklar meydana gelmiştir. Bu anlatıları vahiy kapsamına almak bizi iki yönden zora sokmaktadır. Birincisi, bu rivayetlerin hiçbiri vahiy düzeyinde bir kesinliğe ulaşamamıştır. Kur'an dışı vahiy olarak nitelendirilen metinlerin çoğunluğunun zan ifade ettiği yönünde elimizde ciddi düzeyde veri bulunmaktadır. Bu verilerin hiçbirinin sübutu vahiy niteliğini kazanabilecek derecede kesin değildir. İkincisi ise, bunlar mucizevi bir karakter taşımamaktadır. Aslında bunların hepsinin temeli Kur'an vahiinde bulunmaktadır. Mesela, namaz ibadetinin değeri ve bağlayıcılığını "namazı dosdoğru kılınız"²⁰ şeklindeki Kur'an vahyine dayandırabiliriz. Diğer taraftan, namazın kıyam, kıraat, rükû ve secde gibi en önemli parçaları Kur'an'da zikredilmektedir. Diğer detaylar ise Hz. Muhammed'in içtihadı olarak görülebilir. O halde Kur'an dışındaki sözler için vahiy kavramını kullanmak doğru değildir.²¹ Ayrıca namaz ve abdest, oruç, zekât

yaptığı bu durumdan haberdar olan Hz. Hafsa'ya, bunun sır olarak aralarında kalmasını, bir daha böyle yapmayacağını söylemişse de, Hz. Hafsa durumu kıskanarak bu hâdiseyi Hz. Âişe'ye (ö.58/678) anlatmıştır. Mâtürîdî, Ebû Mansûr Muhammed İbn Muhammed, *Te'vilâtü Ehli's-Sünne* nşr. Fatma Yusuf el-Haymi, (Beyrut: Menşuratü Mervan Rıdvan Daûbûl, 2004), c. V, s. 172; İbn Kesîr, *Ebu'l-Fidâ İsmail, Tefsiru'l-Kurani'l-Azîm*, nşr. Sami b. Muhammed Selame, (Riyad: Daru Tayyibe, 1999), VIII, 158.

²⁰ en-Nûr 24/56.

²¹ Metin Özdemir, "Akaid İlminde Aklın ve Vahyin Yeri Konulu Tebliğin Müzakeresi", *Akaid ve Kelâm İlminde Vahyin ve Aklın Yeri*, (İstanbul: Ensar Yayınları, 2013), s. 99-101; Kur'an dışı vahyin olmadığı yönündeki görüşler ve farklı bakış açıları için ayrıca

hac, kurban ibadetleri de eski kültürlerde vardı. Müşrik Araplar, dolayısıyla müslümanlar da İslâm olmadan önce Kâbe'ye yönelerek namaz kılmaktaydılar. Mekke müşrikleri namazın nasıl kılınacağını, genel olarak vakitlerini, rekât sayılarını biliyorlardı. Ayrıca abdest alıyorlardı, guslediyorlardı. Oruç tutarlardı, haccederler, kurban keserlerdi. Cuma gününe özgü ibadet yaparlardı, hutbe okuma geleneği de vardı. Medine Araplarına ait bayramlar Ramazan ve kurban bayramına dönüşmüştü. Yağmur duasına çıkarlar, cenazelerini gömerler, çocuklarını sünnet ettirirlerdi.²² Bir nebiyi, peygamber yapan vahiy, dinden sayılan vahiy türüdür. Hz. Meryem'in vahiy aldığı gerekçesiyle onu nebi sayan Eş'arîler, Mâtürîdîler eleştirmekte ve onun dinden sayılan vahiy olmadığını, bu yüzden de nebi diye adlandırılmayacağını savunmaktadırlar.²³ Tebliği zorunlu olmayan Kur'an dışı sözler için vahiy kavramını kullanmak, Kur'an vahyini sıradanlaştırmaya ve zayıflatmaya yönelik tehlikeler taşımaktadır. Bu tür sözler sahibini nebi yapma özelliği taşımadığına göre, sıhhati kuşkulu, korunmuşluktan uzak Kur'an dışı sözleri vahiy diye adlandırmak ne derecede doğru olabilir? Bunları doğru saydığımız takdirde, iktisadi, askeri ve siyasi gücü elinde bulunduranların yaptıkları haksız uygulamaların Kur'an dışı vahiylerle desteklenmesine ve Kur'an'ın 23 yılda yerleştirmeye çalıştığı gerçek adaletin etkisiz hale getirilmesine kapı açmış olabiliriz.

Abdest ve namazdaki ayrıntılar, namazın beş vakit olduğu, kıblenin çevrilmesi ile ilgili hususlar Hz. Peygamber'in kendi içtihatları olabilir. Hz. Peygamber içtihat hatası yaptığı zaman ayetle uyarıldığına göre ilgili alanlarda problemin olmadığı anlaşılmaktadır. 'Kur'an dışında dinden sayılan vahiy olduğu' iddiası, hadis külliyyatında hangi hadislerin vahiy ürünü olup olmadığı yönünde ciddi kuşkulara yol açmaktadır.²⁴ Hz. Peygamber'in Kur'an dışı vahiy aldığı düşüncesi, İslâm'ın temelini sarsacak

bkz. Mehmet Sait Hatipoğlu, *Hz. Peygamber'in Vefâtından Emevîlerin Sonuna Kadar Siyâsî İctimâî Hadislerle Hadis Münasebetleri*, Doçentlik tezi, (Ankara: AÜİF, 1967), s. 7-8; Mehmet Yaşar Soyalan, *Kur'an Dışı Vahyin İmkânsızlığı*, (İstanbul: İşaret Yayınları, 2014), s. 300-409.

²² el-Bakara 2/83, 199; el-Yûnus 10/87; el-Hud 11/87; el-İbrahim 14/37, 40; el-Meryem 19/31, 54-55; et-Tâhâ 20/14; el-Enbiyâ 21/72-73; el-Lokman 31/17; Ali Osman Ateş, *İslâm'a Göre Cahiliye ve Ehli Kitap Örf ve Adetleri*, (İstanbul: Beyan Yayınları, 1996), s.40, 63, 73, 75, 84, 110, 135, 212, 231; Yaşar Çelikkol, *İslâm Öncesi Mekke*, (Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2003), s. 168-171; Mehmet Yaşar Soyalan, *Kur'an Dışı Vahyin İmkânsızlığı*, (İstanbul: İşaret Yayınları, 2014), s. 250, 262.

²³ Kemal b Ebî Şerif, Ebu'l-Meali Muhammed b. Muhammed, *Kitabu'l-Müsâmere*, (İstanbul: Çağrı Yayınları, 1979), s.198.

²⁴ Osman Karadeniz, "Akaid İlminde Aklın ve Vahyin Yeri Konulu Tebliğin Müzakeresi", *Akaid ve Kelâm İlminde Vahyin ve Aklın Yeri*, (İstanbul: Ensar Yayınları, 2013), s. 312.

düzye de olumsuzluklar taşımaktadır. Eğer böyle bir vahiy olsaydı onların da Kur'an gibi yazıyla tespit edilmesi gerekirdi.²⁵

"Bu Kur'an, muhakkak ve elbette âlemlerin Rabbi katından indirilmiştir. Uyarıcılardan olası diye onu güvenilir Ruh (Cebrail) senin kalbine apaçık Arapça bir dil ile indirmiştir" ²⁶ ayetine göre Kur'an, bütün varlıkların Rabbi olan Allah'ın vahyidir, onun indirdiği kitaptır. Bu kitap en güvenli vasıflarla donatılmış olan Cebrail vasıtasıyla indirilmiştir. İndiriliş amacı da Hz. Muhammed'in onu insanlara duyurarak onları uyarması içindir. Bu amacı gerçekleştirmek için Kur'an, Hz. Peygamber'in hafızana, kalbine indirip yerleştirilmiştir.

Kur'an vahyi asla şüphe içermemektedir,²⁷ apaçıktır.²⁸ Peygamberin görevi, sadece kendisine emanet edilen mesajı dosdoğru bir şekilde iletmektir.²⁹ Hz. Peygamber'in bilgi kaynağı Kur'an'dır. Kur'an dışı bilgi kaynaklarına dayanarak heva ve heveslerine uygun din üreten kişilerin dayandıkları kitaplar bizzat Kur'an tarafından eleştirilmektedir.³⁰ İnsanların keyiflerine uygun, her şeyi rahatça bulacakları kaynakların dinin yerini tutamayacağı bizzat Kur'an tarafından ilan edildiğine göre, birtakım zannî haberleri kayıt dışı vahiy olarak değerlendirmek ne derecede doğru olabilir? Hâlbuki vahyin temel özelliği apaçık, şüphesiz ve korunmuş olmasıdır. Öyleyse Kur'an dışı ve onunla uyumsuz hiçbir haber din kategorisine alınamaz.

Vahyin dört temel unsuru vardır. Vahyin kaynağı Allah, vahyin alıcısı peygamber, vahyi taşımada aracılık eden melek ve vahyin insanlara ulaştırılmasıdır.³¹ Mâtürîdîlere göre, duyurulması zorunlu olmayan bilgiler Allah kaynaklı olsa bile dinden sayılmamaktadır. Bu yüzden Mâtürîdîler Hz. Meryem'i nebi saymamıştır. Çünkü onlara göre hem nebinin hem resulün aldıkları vahyi duyurma zorunlulukları vardır. Her ikisinin de aldıkları vahiy dinden sayılan vahiy türünden olmalıdır.³² Hz. Peygamber

²⁵ Ömer Aydın, "Kelâmcıların Vahiy ve Akıl Anlayışlarının Kur'an'a Göre Değerlendirilmesi", *Akâid ve Kelâm İlminde Vahyin ve Aktın Yeri*, (İstanbul: Ensar Yayınları, 2013), s. 312.

²⁶ eş-Şuara 26/192-195.

²⁷ el-Bakara 2/2.

²⁸ el-Yûsuf 12/1; el-Hicr 15/1; en-Nahl 16/82; en-Nur 24/46, 54; eş-Şuara 26/2; en-Neml 27/1; el-Yâsîn 36/69; et-Talâk 65/11.

²⁹ el-Ankebût 29/18; ayrıca bkz. el-Yâsîn 36/17; et-Teğâbûn 64/12.

³⁰ el-Kalem 68/34-38: Takva sahipleri cennetle ödüllendirilecektir. Suçlu ile suçsuz eşit işlem yapılmayacaktır. Eşit işlem yapılacaktır diyenlerin sağlam bir kitapları da yoktur ki ona bakıyor da bu tür sözler söylüyor diyelim.

³¹ Razi, *Mefatihü'l-Gayb*, (Beyrut: Daru'l-Fikr), 1981, XIX, 225; XII, 51; el-En'am 6/, 19, 93; en-Nisa 4/163-165; er-Ra'd 13/30; el-A'raf 7/67.

³² İbnü'l-Hümâm, Kemalüddin Muhammed b. Abdilvahid es-Sivasi el-İskenderî *el-Müsayere fi İlmi'l-Kelâm*, (Mısır: el-Mektebetü'l-Mahmudiyye et-Ticariyye, 1929), s. 124-126. Hz. Meryem'e gelen vahiyler(Meryem, 19/17; Âl-i İmran, 3/ 42-43) dinden sayılan ve duyurulmak üzere gönderilmiş bir vahiy değildir. Bu yüzden de onu nebi diye adlandıramayız. Kemal b Ebî Şerif, Ebu'l-Meali Muhammed b. Muhammed, *Kitabu'l-Müsamere*, (İstanbul: Çağrı Yayınları, 1979), s.198.

hem Kur'an'ı duyurmaktan hem de onu açıklamaktan sorumluydu.³³ Hz. Muhammed'in peygamberlik hayatı, aslında Kur'an'ın getirdiklerinin fiiliyata taşınmasından ibaret olduğu gibi,³⁴ sünnet de Kur'an'ın hayata açılımından ibarettir. Sünnet temelde Kur'an'dan kaynaklanmıştır.³⁵ Çünkü Hz. Peygamber Kur'an'a bağlı olarak yaşayan ve onun ışığında konuşan bir peygamberdir. Şâtîbî (ö. 790/1388), Hz. Peygamber'in hayatının Kur'an olduğu yönündeki hadisi,³⁶ Resûlullah'ın söz, fiil ve takrirlerinin de ahlâk kapsamında olduğu şeklinde anlamış ve sünnetin asıllarının Kur'an'da bulunduğunu savunmuştur.³⁷

Kur'an, kendinden önceki kutsal kitaplar gibi tahrif³⁸ ve tebdile³⁹ uğramamıştır, günümüze kadar da değişime uğramadan gelmiştir.⁴⁰

Yüce Allah Kur'an'ın ifade tarzının değiştirilmemesine de önem vermektedir.⁴¹ Yine Yüce Allah diğer bir ayette de Kur'an'ın korunmasının kendine ait olduğunu üstleniyor.⁴² Vahyin ifade tarzını değiştirmeden aktarmak Hz. Muhammed'e yüklenen bir sorumluluk olduğuna göre, onu bu sorumluluğun dışına itmek mümkün olamaz. Yine geçmişin ve geleceğin bilgisinin Kur'an dışında değil bizzat kitabın içinde yer aldığına Kur'an şahitlik ederken⁴³ dinden sayılan Kur'an dışı vahiylerin olduğunu savunmak tutarlı gözükmemektedir. Yüce Allah Kur'an'ı Hz. Muhammed'in kalbine yerleştirme ve gerektiğinde onu okutma garantisi vererek şöyle demektedir:

Vahyin sözlerini tekrarlarlarken dilini hızla oynatıp durma; çünkü onu senin kalbine yerleştirmek ve gerektiğinde okutmak bizim işimizdir. Böylece, onu telaffuz ettiğimiz zaman, kelimelerini bütün zihnini vererek takip et.⁴⁴ İnsanlara, kendilerine indirileni ifade etmen ve onların da üzerinde

³³ el-Nahl 16/44.

³⁴ Mehmet Said Hatipoğlu, Hz. Peygamber'in Vefâtından Emevîlerin Sonuna Kadar Siyâsi İctimâî Hadislerle Hadis Münasebetleri, Basılmamış Doçentlik Tezi, (Ankara: AÜİF, 1967), s. 6-8; Bünyamin Erul, *Sahabe'nin Sünnet Anlayışı*, (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1997), s. 194.

³⁵ M. Hayri Kırbaoğlu, *İslam Düşüncesinde Sünnet*, (Ankara: Fecr Yayınları, 1993), s. 279, 84.

³⁶ Müslim, Ebu'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccac, Sahîhu Müslim, nşr. Muhammed Fuad Abdullbaki, (Beyrut: Daru İhyai'l-Kütübî'l-Arabi, 1954), I, 513, hn. 746; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, (İstanbul: Çağrı Yayınları, 1982), VI, 188.

³⁷ Ebû İshâk İbrâhîm b. Mûsâ b. Muhammed el-Lahmî eş-Şâtîbî el-Gırnâtî, *el-Muvâfakât*, nşr. Ebû Ubeyde Meşhûr b. Hasen Âli Selmân, (Riyad: Daru İbn Affan, 1997), IV, 186.

³⁸ el-Bakara 2/75; en-Nisa 4/46; el-Maide 5/13, 41.

³⁹ el-Bakara 2/59; el-A'raf 7/162.

⁴⁰ Ahmet Saim Kılavuz, *İslam Akaidi ve Kelama Giriş*, (İstanbul: Ensar Yayınları, 2013), s. 268.

⁴¹ Beyan kelimesinin ifade tarzı anlamına geldiği için bkz. Âl-i İmrân, 3/138; Rahmân, 55/4; ifade anlamına kullanıldığı için ayrıca bkz.: Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâil, *el-Câmiu's-Sahîh*, nşr. Muhammed Zühayr b. Nasır en-Nasır, (Beyrut: Dâr-u tavkî'n-necât, 1422/2001), IX, 143, 154.

⁴² el-Hicr 15/9.

⁴³ Nahl, 16/89; İbn Kesir, Muhtasar *Kur'an-ı Kerîm Tefsiri*, III, 1234.

⁴⁴ el-Kiyamet 75/16-18.

düşünmelerini sağlaman için sana bu Kur'an'ı indirdik.⁴⁵ Bu ayette, insanların vahiy yoluyla aydınlatılması için temel kaynak, Kur'an dışı kaynaklar değil bizzat Kur'an'ın kendisi olduğuna vurgu yapılmaktadır. Dikkat edilirse, hem Yüce Allah, hem de Hz. Muhammed vahyin olduğu gibi korunmasına oldukça önem vermektedir. Kur'an, Arap dili ve edebiyatındaki inceliklere bağlı olarak indiğinden Hz. Muhammed'in çağdaşı olan Araplar, Kur'an'ı anlıyor, onun kelime ve cümle olarak anlamlarını da biliyorlardı.⁴⁶

Eğer dinden sayılan vahiyler Kur'an dışı kalsaydı Hz. Peygamberin hadis yazılmasını yasaklaması,⁴⁷ isabetli olmazdı. Hz. Ömer'in hadis yazmanın Kur'an'ın bozulmasına sebep olacağını söylemesi ve Allah'a yemin ederek hadis yazmayacağım demesi⁴⁸ de mümkün olmazdı. Yine Hz. Ebu Bekir'in topladığı 500 kadar hadisi içinde uydurmalar da olabileceği kuşkusunun ağır basması nedeniyle yakması⁴⁹ doğru olmazdı. Ahmed b. Hanbel'in kayıtlarına göre, Hz. Peygamber, Ebu Hüreyre ve arkadaşlarını hadis yazarken görür ve onları eleştirir. Hz. Muhammed'in eleştiri alanında Allah'ın kitabının orijinalliğinin ve saflığının bozulması tehlikesine işaret ediliyordu. Bunun üzerine onlar ellerindeki hadisleri boş bir arazide yakmışlardır.⁵⁰ Ayrıca eğer dinden sayılan, ancak Kur'an kayıtlarına girmemiş vahiy olsaydı hadis yazma yasağını duyan sahabenin Hz. Muhammed'e şu soruyu sormaları gerekirdi:

Ey Allah'ın resûlü, sen hadisleri yazmamamızı emrediyorsun oysaki bunların içinde Kur'an'a girmemiş vahiyler var, bu vahiyleri de mi yazmayalım diyebilirlerdi. Kaynaklarda böyle bir soruya rastlanmadığına göre, bazı sahabenin ellerindeki hadisleri tereddütsüz olarak yakmaları, dinden sayılıp da Kur'an'a girmemiş vahyin olduğu yönündeki iddiaları zayıflatmaktadır. Ayrıca Kütüb-i Sitte'nin birinci kitabı Sahih-i Buhari'de Hz. Ali, Allah'a yemin ederek Kur'an'a girmemiş vahyin olmadığını

⁴⁵ el-Nahl 16/44.

⁴⁶ İbn-i Haldun, Abdurrahman b. Muhammed, *el-Mukaddime*, çev. Zakir Kadiri Ugan, (İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1986), II, 464; Mennâ Halîl Kattân, *Mebahis fi Ulumi'l-Kur'an*, (Kahire: Mektebetü Vehbe, 2000), s. 326.

⁴⁷ Müslim, Ebu'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccac, *Sahîhu Müslim*, nşr. Muhammed Fuad Abdullbaki, (Beyrut: Daru İhyai'l-Kütübî'l-Arabi, 1954, IV/2298, Zühd, Bab:16, hn.: 72-3004 ; ayrıca bkz. Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, nşr. es-Seyyid Ebu'l-Muati en-Nuri, (Beyrut: Alemü'l-Kütüb 1998), III, 21; Zebîdî, Ebü'l-Abbâs Zeynüddîn (Şihâbüddîn) Ahmed b. Ahmed b. Abdillatif eş-Şercî, *Sahih-i Buhârî Muhtasarı Tecrid-i Sarîh Tercemesi*, Mütercim ve şârihi: Kamil Miras, (Ankara: DİBY, 1986), Mukaddime I, 39.

⁴⁸ İbn Abdülber En-Nemerî, Ebü Ömer Cemalüddin Yûsuf b. Abdillâh b. Muhammed b. Abdilber en-Nemerî, *Câmiu Beyâni'l-İlm ve Fadlih*, nşr. Ebü'l-Eşbal ez-Züheyri, (Riyad: Dâru İbni'l-Cevzi, 1994), I, 273-275.

⁴⁹ Zehebî, Ebü Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed b. Osmân ez-Zehebî et-Türkmânî el-Fârikî ed-Dımaşkî, *Tezkiretü'l-Huffâz*, (Lübnan: Daru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1998), I, s.10-11.

⁵⁰ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, nşr. es-Seyyid Ebu'l-Muati en-Nuri, (Beyrut: Alemü'l-Kütüb 1998), III, 21.

söylemektedir.⁵¹ Çocukluğundan beri Hz. Peygamberin terbiyesi altında yetişmiş, ayrıca onun damadı olabilmiş, ona bu derece yakın olan bir kişinin yemin vurgusuyla “Kur’an’a girmemiş vahiy yoktur” demesi Kur’an dışı vahiy iddialarını çürütmektedir. Müttekaddimîn dönemi Mâtürîdî kelâmcılarından Ebu Ca’fer et-Tahâvî’nin (ö.321/933) kayıtlarına göre, İbn Abbas’tan nakledilen bir rivayette “Kur’an’dan başka vahiy yoktur”⁵² ifadesine yer verilmektedir. Bu ifade de Kur’an dışı vahiy iddialarını zayıflatma açısından önem taşımaktadır.

Dikkat edilirse Hz. Peygamber ve dört halifeden ilk ikisi olan Hz. Ömer (ö.23/643) ve Hz. Ebu Bekir hadis yazılmasına sıcak bakmamışlardır. Her üçünün de ortak kuşkusu uydurma rivayetler yoluyla Kur’an’ın orijinalliğinin bozulacağı yönündedir. Bu kabuller dini tamamlamak için Kur’an’ın yeterliliğine işaret etmektedir. Dinin tamamlandığını bildiren ayet⁵³ aslında Kur’an’ın tamamlandığına, hariçten gelecek bir Mesih’le onun tamamlanacağı yönündeki kapıları kapattığı gibi, Kur’an dışı vahiyler de ihtiyaç bırakmamıştır. Dört halifeden dördüncüsü Hz. Ali de Allah’a yemin vurgusuyla Kur’an’a girmemiş vahyin olmadığını söylemesi, Kur’an’ı tamamlamak için Kur’an dışı vahiy arayışları içine girme kapısını kapatmıştır. Kuran-ı Kerim’in yeterli kapasitede ilahi kaynak olduğu onda şöyle ifade edilmektedir:

Karşılarında okunup duran bu Kur’an’ı sana indirmiş olmamız onlara yetmiyor mu? Kuşkusuz onda rahmetimizin tezahürü ve iman edecek kimseler için bir uyarı vardır.⁵⁴ Rabbinin sözü hem doğruluk hem de adalet bakımından tamamlanmıştır. O’nun sözlerini hiçbir güç değiştiremez. O her şeyi işitir ve bilir.⁵⁵ Ayrıca Kur’an’da yer alan ‘Hz. Muhammed’in kendisine indirilen Kur’an’dan başka bir şeye uymayacağı’⁵⁶ ifadeleri de Kur’an dışı vahye ihtiyaç bırakmamaktadır.

⁵¹ Buhârî’nin Kitabul-Cihad’da kaydettiği bir hadise göre, Ebû Cuhayfe Vehb b. Abdillâh (ö.72/691), Hz. Ali’ye: “Allah’ın kitabına girmemiş vahiy var mı?” şeklinde bir soru sorar, Hz. Ali de yeminle hayır cevabını verir. Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâîl, el-Câmîu’s-Sahîh, nşr. Muhammed Zühêyr b. Nasır en-Nasır, (Beyrut: Dâr-u Tavkî’n-necât, 1422/2001), IV, s.69, hn.3047; ayrıca ilgili hadisin diğer varyantları için bkz.: Ahmed b. Hanbel, Ebû Abdîrrahmân Abdullâh b. Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî, *Müsned*, nşr. Ahmed Muhammed Şakir, (Kahire: Daru’l-Hadis, 1995), I, s.504, 513, II, s.23; Zebîdî, Ebû’l-Abbâs Zeynüddîn (Şihâbüddîn) Ahmed b. Ahmed b. Abdillâtîf eş-Şercî, *Sahih-i Buhârî Muhtasarı Tecrid-i Sarih Tercemesi*, Mütercim ve şârihi: Kamil Miras, (Ankara: DİBY, 1986), I, 107; Mehmet Sait Hatipoğlu, *Hz. Peygamber’in Vefâtından Emevîlerin Sonuna Kadar Siyâsî İctimâî Hadislerle Hadis Münasebetleri*, Doçentlik tezi, (Ankara: AÜİF, 1967), s. 7-8.

⁵² Ebu Ca’fer et-Tahâvî, *Şerhu Müşkili’l-Asâr*, nşr. Şuayb el-Arnâvut, (Beyrut: Müessesetu’r-Risale, 1994), XIV, 466.

⁵³ el-Maide 5/3.

⁵⁴ el-Ankebût 29/51.

⁵⁵ el-En’âm 6/115.

⁵⁶ el-En’âm 6/106; el-Ahkaf 46/9; Yunus 10/109.

Hız. Muhammed kendi ürününü olan sözlerle değil vahiyle konuşur⁵⁷ ayetine dayanarak hadisleri Kur'an dışı vahiy kapsamına alanlar gerçekleri saptırmaktadırlar. Nitekim ilgili ayetlerde Kur'an'ın ilahi kökenli bir kitap olduğunu kabul etmeyen, onu hasta bir kişinin sözleri olarak algılayan müşriklerin bu tezini çürüten anlam örgüsüne gönderme yapılmaktadır.⁵⁸

Kısaca ifade edecek olursak, vahyin içeriğinde kesinlik vardır. Zanlarla, şüphelerle dolu ifadeler vahiy olamaz. Kur'an dışındaki, birbirleriyle çelişkili anlatıları vahiy saymak tutarlı gözükmemektedir.

Hız. Peygamber, kendisine gelen vahyin ifade tarzında, telaffuzunda bile en küçük bir değişiklik olmaması için olanca gayret gösteriyordu. Ayrıca Kur'an dışı sözlerinin yazılmasını da vahyin bozulmasına yol açabileceği endişesi ile olmalı ki yasaklamıştı. Bu yasağa karşı sahabeden hiçbiri de 'Kur'an dışı vahiyleri de mi yazmayalım' şeklinde bir itirazda bulunmamıştı. Bütün bu örnekler, Kur'an dışı vahyin olmadığını güçlendirmektedir.

Hız. Peygamber'in vahyin korunması yönünde gösterdiği titizliğin sonucu olarak dine esas teşkil eden vahiylerin tamamı Kur'an kayıtlarına alınarak korunmuştur. Eğer böyle olmasaydı dinin tamamlandığı yönündeki ilahi mesajın ne anlamı kalırdı. Hız. Ali de bu gerçeği, Allah'a yeminle Kur'an'a girmemiş vahiy yoktur sözüyle teyit etmiştir.⁵⁹

Bu durumda dini alanla ilgili olarak Hız. Muhammed'in Kur'an'a bağlı olarak konuştuğunu, diğer sözlerinin ise onun içtihat ve yorumları olduğunu söylememiz mümkündür. Hız. Peygamberin sözlerini, içtihat ve yorumlarını vahiy kapsamına almak tehlikeli bir yol olsa gerektir. Şimdi Hız. Muhammed'in içtihat ve yorumlarıyla ilgili bazı örnekler verelim.

Hız. Peygamber katıldığı savaşlarda savaş stratejisi ile ilgili görüşlerini söylediğinde sahabenin ileri gelenleri 'bu senin fikrin mi' sorusunu yöneltmişler evet cevabını alınca da kendi görüşlerini belirtmişler, o da

⁵⁷ En-Necm 53/2-3.

⁵⁸ Fahreddin er-Râzi, Ebu Abdillâh (Ebü'l-Fazl) Fahrüddîn Muhammed b. Ömer b. Hüseyin er-Râzî et-Taberistânî, *Mefâtihu'l-Gayb*, (Beyrut: Daru'l-Fikir, 1981), XXVIII, 280, 282.

⁵⁹ Buhârî, Ebü Abdillâh Muhammed b. İsmâil, el-Câmiu's-Sahîh, nşr. Muhammed Zühayr b. Nasır en-Nasır, (Beyrut: Dâr-u tavrî'n-necât, 1422/2001), IV, s.69, hn.3047; ayrıca ilgili hadisin diğer varyantları için bkz.: Ahmed b.Hanbel, Ebü Abdirrahmân Abdullâh b. Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî, *Müsned*, nşr. Ahmed Muhammed Şakir, (Kahire: Daru'l-Hadis, 1995), I, s.504, hn.782, II, s.23, hn.962; Zebîdî, Ebü'l-Abbâs Zeynüddîn (Şihâbüddîn) Ahmed b. Ahmed b. Abdillatif eş-Şercî, *Sahih-i Buhâri Muhtasarı Tecrid-i Sarih Tercemesi*, Mütercim ve şârihi: Kamil Miras, (Ankara: DİBY, 1986), I, 107; Mehmet Sait Hatipoğlu, *Hız. Peygamber'in Vefâtından Emevîlerin Sonuna Kadar Siyâsî İctimâî Hadislerle Hadis Münasebetleri*, Doçentlik tezi, (Ankara: AÜİF, 1967), s. 7-8.

kendi görüşünü terk ederek sahabenin görüşüne uymuştur.⁶⁰ Eğer Hz. Peygamberin sözleri, içtihat ve yorumları vahiy olsaydı sahabe soru sormadan onun dediklerini yerine getirirdi.

3. Kur'an; Kur'an Dışı Vahye İşaret Eder mi?

Bazı kişiler, Enfâl Suresi'nin 7. ayeti, Hz. Muhammed'in Kur'an dışı vahiy aldığı anlamına gelebilir iddiasında bulunmaktadırlar.⁶¹ Bu iddianın sağlam bir dayanağı yoktur. Bu sureden kayıt dışı kalmış fakat dinin esasını teşkil eden vahiy olduğu anlamı çıkartılamaz. Çünkü ilgili sure, Bedir savaşından sonra ganimetlerin taksimi konusundaki anlaşmazlığın giderilmesini sağlamak üzere inmiştir.⁶² Bu ayetin anlam içeriğine göre, Yüce Allah Bedir savaşının sonunda savaşın genel bir değerlendirmesini yapmaktadır. Değerlendirmede, savaşın Ebû Süfyan'ın kervanlarına karşı mı ya da müşrik ordularına karşı mı yapılması gerektiği konusunda Hz. Muhammed'le sahabe arasında çıkan tartışmalara yer verilmektedir. Ayet aşağıdaki tarihi olaya işaret etmektedir:

Bedir'de müslümanların savaş açabilecekleri iki düşman vardı. Bunlardan biri, sayıları 40 civarında muhafızla korunan Ebû Süfyan'ın yük kervanları, diğeri de Mekke'den gelen müşrik ordusu idi. Fakat müslümanlar kervana saldırılmayı gözlerine kestiriyor, fakat müşrik ordusuna savaş açmayı göze alamıyorlardı. Hz. Muhammed'in tercihi ilahi emir gereği müşrik ordusuna savaş açmaktan yanaydı. Bu yüzden de müslümanların kervana saldırma düşüncesi Hz. Peygamber'i üzüyordu. O, ashabını müşrik ordularıyla

- ⁶⁰ Hz. Peygamber'in askerlerini Bedir'de konuşlandırdığı zaman sahabeden Habbab İbn Münzir'in gelip Ey Allah'ın resulü bunu vahiy ile mi yaptınız yoksa kendi fikriniz mi diye sormuştu. Hz. Peygamber de hayır bu kendi görüşüm dediklerinde Habbab hayır ya Resûlallah! Böyle değil, şöyle yapalım dediği zaman Hz. Peygamber de onun bu teklifini kabul etmişti. İbn Hişam, Ebu Muhammed Abdulmelik, *es-Sıratu'n-Nebeviyye*, (Neşredenler Mustafa es-Seka, İ, Ebyari, A. Sulebi), (Mısır : Türesü'l-İslam, 1955), I, 620; İbn Abdülber en-Nemerî, *el-İstiab fi Ma'rifeti'l-Ashab*, nşr. Ali Muhammed el-Becavi, (Beirut: Daru'l-Cil, 1992), II, 477; İbn Hibban, Ebu Hatim Muhammed b. Hibban b. Ahmed, *es-Siretü'n-Nebeviyye ve Ahbaru'l-Hulefa*, (Beirut: el-Kütübü's-Sekafiyye, 1987), I, s. 166-167; Kettani, Muhammed Abdülhay b. Abdülkebir, *et-Teratibü'l-İdariyye*, nşr. Abdullah el-Halidi, (Beirut: Daru'l-Erkam, ts), II, 255. Yine Hendek savaşında Evs ve Hazrec liderleri olan Sa'd b. Muaz ve Sa'd b. Ubade'nin teklifi üzerine Hendek Savaşında Hz. Peygamber Gatafanlılarla barış anlaşması isteğinden vazgeçmiştir. Belazuri, Ahmed b. Yahya b. Cabir, *Kitabü'l-Cümel min Ensabi'l-Eşraf*, nşr. Süheyl Zekkâr-Riyâd Zirikli, (Beirut: Daru'l-Fikir, 1996), I, 346.
- ⁶¹ M. Zeki Duman, *Vahiy Gerçeği*, (Ankara: Fecr Yayınevi, 1997), s. 132-133; Kur'an dışı vahyin olduğu yönündeki iddialar ve farklı bakış açıları için bkz. Mehmet Yaşar Soyalan, *Kur'an Dışı Vahyin İmkânsızlığı*, (İstanbul: İşaret yayınları, 2014), s. 107-270.
- ⁶² Muhammed İzzet Derveze, *et-Tefsîru'l-Hadis*, (Kahire: Daru İhyai Kütübü'l-Arabiyye, 1383), VII, 15.

savaşa ikna etmeye çalışıyordu.⁶³ İşte bu iknanın uzantısı olarak Resulullah ahabına şöyle bir moral konuşması yaptı:

“Enfâl suresi 7 ayete göre⁶⁴ ister Ebû Süfyan’ın yük kervanına karşı savaş açın, ister Bedir yakınlarında konaklamış olan müşrik ordularına karşı savaş açın Allah zaferin bizim olacağını müjdeliyor. O halde düşmanın kökünü kazımak için müşrik ordularıyla savaşmamız bizim çıkarımızdır.”⁶⁵ Böylece o, kervana karşı savaş açmanın müslümanların çıkarına hizmet etmeyeceği kanaatindeydi.

Enfâl suresi 7. ayette geçen ‘Allah’ın zafer vaat ettiği’ ifadesinden hareketle, Kur’an’a girmemiş vahiy olduğu sonucunu çıkarmamız iki açıdan mümkün gözükmemektedir:

Yüce Allah’ın zafer vaadi Bedir savaşına özgün zaferse bu zafer müjdesi zaten Kur’an kayıtlarına girmiştir.

Eğer bu müjde Kur’an’ın bütünlüğünden çıkartılan zafer müjdesi ise yine Kur’an dışı bir şey değildir.

Kısaca her iki ihtimalde de Enfâl suresinin 7. ayetinden dinin esasını teşkil eden fakat Kur’an kayıtlarına girmemiş bir vahiy olabileceği yorumu çıkmamaktadır.

Hız. Peygambere zafer vaadi yapıldığı ayetlerde yer aldığı gibi hadislerde de yer almaktadır:

“Resûlullah(A.S.) Efendimiz, Bedir savaşında müşriklere bakınca, sayılarının bine yaklaştığını, kendi ahabının ise üç yüz küsur olduğunu gördü. Kibleye yönelip ellerini kaldırarak şöyle niyazda bulundu: “Allah’ım! Bana vadettiğini yerine getir. Allah’ım! Bana vadettiğini lütfet. Allah’ım! (yanımda bulunan) şu Müslüman insanları yok edecek olursan, yeryüzünde sana ibadet edilmez olur.” Böylece Resûlullah o kadar dua ve niyazda bulunup ellerini yükseltti ki, sırtındaki hırkası yere düştü. Ebû Bekir (R.A.) koşup hırkayı alarak onun omuzlarına attı. Sonra da arkasında durup, “Ey Allah’ın Peygamberi! Bizden yana Rabbına yönelip dua etmen yeter; Rabbin

⁶³ İbn Hazm, Ebû Muhammed Ali b. Ahmed el-, *Cevamiu’s-Sireti’n-Neveviyye*, nşr. Abdülkerim Sami el-Cüdi, (Beyrut: Daru’l-Kütübi’l-İlmiyye, 2003), s. 63; Vehbe ez-Zühayli, *etTefsiru’l-Münir*, (Dımaşk: Daru’l-Fikir, 2009), V, 270-274, 350.

⁶⁴ O vakit Allah, yük kervanı ve silahlı birlikten birini size vâd ediyordu ki sizin olsun. Siz de, silâhı bulunmayan kervanın size ait olmasını arzu ediyordunuz. Hâlbuki Allah, ayetleriyle hakkı ve İslam’ı açığa vurmaya ve kâfirlerin arkasını kesmeyi diliyordu. el-Enfâl 8/7.

⁶⁵ Ebu Bekir Câbir El Cezâiri, *Eyseru’t-Tefâsir*, (Medine: Mektebetü’l-Ulum ve’l-Hikem, 2003), II,286; İbn Hazm, Ebû Muhammed Ali b. Ahmed el-, *Cevamiu’s-Sireti’n-Neveviyye*, nşr. Abdülkerim Sami el-Cüdi, (Beyrut: Daru’l-Kütübi’l-İlmiyye, 2003), s. 63; Vehbe ez-Zühayli, *etTefsiru’l-Münir*, (Dımaşk: Daru’l-Fikir, 2009), V, 270-274, 350.

elbette sana olan vaadini yerine getirecektir,"⁶⁶ diyerek yardımcı olmaya çalıştı.

Bedir savaşında müslümanların iki ayrı düşman gurubundan hangisiyle savaşması gerektiği yönündeki kararsızlığı ortadan kaldırmak amacıyla Hz. Peygamber müslümanlara moral konuşması yapmış, itaatsizlikten sakınırlarsa meleklerle destekleneceklerini bildirmiş ve zaferin Allah katından olacağını duyurmuştur.⁶⁷ Bu husus Kur'an'da şöyle ifade edilmektedir:

*Ey Muhammed Bedir savaşında yaşananları hatırla. Sen Müslüman savaşçılara şöyle bir konuşma yapmıştın: İtaatsizlikten sakınırsanız o an düşman üzerinize gelse bile Allah sizi düşmana karşı meleklerle destekler. Yüce Allah'ın bu desteği biner biner melek yardımıyla üç bine de beş bine de ulaşabilir.*⁶⁸ Nitekim Yüce Allah'ın bu vaadi Bedir'de gerçekleşmiştir.⁶⁹

Yine bir başka ayette bildirildiğine göre:

*Bedir savaşında kendilerinden çok daha kalabalık ve donanımlı olan Mekkeli müşrikler, müslümanları kendilerinin iki misli görmüşlerdir. Allah dilediğini yardımıyla destekler.*⁷⁰

Dikkat edilirse Hz. Peygamber vahyin ışığında sahabeler arasında çıkan ihtilafı önlemek istemiş ve müşrik ordularına karşı savaşma kararını pekiştirmiştir. Hz. Peygamber Allah'tan aldığı ilahi bilgiyi paylaşmıştır. Bu ayetlerden hareketle dinin esasını teşkil eden vahiylerden bir kısmının Kur'an'a girmediği sonucunu çıkaramayız.

Kısaca ifade edecek olursak, Hz. Peygamber, Bedir Savaşını kazanmak için müslümanlara moral verecek askeri hitabette bulunmuştur. Onlar, güçlü ya da zayıf hangi düşmanla karşılaşılırsa karşılaşsınlar zaferin müslümanlara ait olduğunu duyurmuş, bu alanda Yüce Allah'ın meleklerle kendilerine yardım edeceğini söylemiştir. Bu isteklerin gerçekleşmesi için Yüce Allah'a dua etmiş, eğer zaferi müşrikler kazanırsa Yüce Allah'a ibadet edecek kimsenin kalmayacağı yönünde kaygısını dile getirmiştir.⁷¹ Hz. Ebu Bekir, Hz. Muhammed'in kaygılarının yersiz olduğunu, Allah'ın müslümanlara vaat ettiği zaferin gerçekleşeceğini ifade ederek onu teskin etmiştir. Bedir zaferinden sonra Enfâl suresinin 7. ayeti nazil olmuştur. Bu ayette hatırlayın ki ifadesinden sonra gelen kısımda Bedir savaşı şöyle özetlenmektedir:

⁶⁶ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, nşr. Ahmed Muhammed Şakir, (Kahire: Daru'l-Hadis, 1995), I, 253, hn.208.

⁶⁷ el-Âl-i İmran 3/123-126.

⁶⁸ el-Âl-i İmran 3/124-126.

⁶⁹ el-Enfaal 8/9; Vehbe ez-Zühayli, *et-Tefsiru'l-Münir*, (Dimaşk: Daru'l-Fikir, 2009), V, 279, 286.

⁷⁰ el-Âl-i İmran 3/13.

⁷¹ Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâil, *el-Câmiu's-Sahîh*, nşr. Muhammed Zühayr b. Nasır en-Nasır, (Beyrut: Dâr-u tavki'n-necât, 1422/2001), VI, s.143-144.

Allah'ın genel zafer vaadinin müslümanlardan yana olmasına rağmen müslümanların Mekke'den gelen müşrik ordusu ile değil de müşriklerin küçük bir kolu onan Ebu Süfyan'ın kervanları ile karşılaşmayı istedikleri yönünde bilgiler verilmekte, zaferin ise müşrik ordularını yenmekle olabileceği, Yüce Allah'ın isteğinin de bu yönde olduğuna dikkat çekilmektedir.

Müslümanlar güçlü düşmanla karşılaşmışlar, onları yenmişler, Yüce Allah, Bedir savaşında Hz. Peygamberin duasını kabul etmiş, İslâm ordusunu düşmanın gözüne iki kat göstermiş, onları psikolojik zaafa uğratmış, zaferi müslümanlar kazanmıştır.

Sonuç olarak şunu söyleyebiliriz: Enfâl suresi 7. ve diğer ayetlere dayanarak, "Yüce Allah Hz. Muhammed'e Kur'an'a girmemiş dinin esasına dâhil özel vahiy göndermiştir demek" kolay gözükmemektedir.

Kur'an'ı insanlara anlatmak hem Hz. Peygamber'e hem de diğer insanlara bırakılmıştır. Hz. Peygamber'in din olarak bilgisi, Kur'an ve Kur'an'dan anladığıdır. Hz. Peygamber'in Kur'an'dan anladığı şekilde birtakım konuşmalar yapması mümkündür.⁷² Fakat bu bilgiler Kur'an'ın orijinalindeki ilâhî duyuruları açıklamaya yönelik olduğundan, 'orijinali Kur'an kayıtlarına geçmemiş vahiy olduğu'nu söyleyemeyiz.

Hz. Peygamber, içtihadıyla da hareket etmiştir. Bu içtihatlar Kur'an'ın temel ilkelerine ters düşmeyecek niteliktedir. Kible değişmeden önce onun Kudüs'e doğru namaz kılması⁷³ içtihadı dayalıdır.⁷⁴ Hz. Peygamber'in bu içtihadı daha sonraları kıblenin Kâbe olmasını emreden ayetle⁷⁵ sonlandırılmıştır. Hz. Muhammed'in içtihatlarını okunmamış vahiy (gayr-i metluv) vahiy olarak değerlendirirsek, onun içtihatlarını ilahileştirmiş oluruz. İctihatla okunmamış vahiy ayırt edecek ölçütümüz ise zannî olmaktan öteye geçmemektedir. Hz. Peygamber'in gelecek bilgisi konusunda Kur'an dışı vahiy aldığını söylemek Kur'an'a çok şeyler kaybettirir.

⁷² Hüseyin Atay, *Kur'an'a Göre Araştırmalar I-III*, Ankara: Atay Yayınevi, 1997, s.299; Kattân, Mennâ Halîl, *Mebahis fi Ulumi'l-Kur'an*, Kahire 2000, I, 341. İmam eş-Şâfî, Kuran dışı vahiy üzerinde ittifakın olmadığını, ittifakın sadece iki alanda olduğunu ifade etmektedir. Birincisi: Hz. Muhammed Kur'an üzerinde harfi tercüme yapmıştır. İkincisi de Mücmel olarak inen ayetler üzerinde açıklama yapmıştır. Bu iki tür sünnete kimse karşı çıkmamıştır. Üçüncüsü Kur'an'da olmayan alanla ilgili sünnettir. Bu sünnetle ilgili alan tartışmalıdır. eş-Şâfî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İdrîs b. Abbâs, *er-Risâle*, nşr. Ahmed Muhammed Şakir, (Mısır: Mektebetü'l-Halebi, 1940), s. 91-93.

⁷³ Tirmizi, Ebû İsa Muhammed b. İsa b. Sevra, *Sünenü't-Tirmizî*, nşr. İbrahim Atva Avz, (Mısır: Şirketü Mektebe ve Mabaatü Mustafa el-Babi el-Halebi, 1975), V, s.207, hn.2962.

⁷⁴ İsrail Balcı, "İslâm'ın İlk Kıblesinin el-Mescidü'l-Aksâ Olduğu İddialarının Kritiği", *İslâm Araştırmaları Dergisi*, 28 (2012): 87.

⁷⁵ el-Bakara 2/143.

Hz. Peygamber'in vahyin korunmasına önem verdiğine dair birçok örnek vardır. Bu örnekler arasında, onun vahiyleri yazdırmak için kâtipler edindiği⁷⁶ ve bunlara özel bir yer tahsis ettiği⁷⁷ gelen vahiyleri vahiy kâtiplerine yazdırdığı⁷⁸ yönündeki rivayetler de vardır. Vahyin korunması konusunda Hz. Peygamber'in gösterdiği titizliği vahyi Kur'an haline getiren Hz. Ebu Bekir de göstermiş, bu iş için Zeyd b. Sabit'i görevlendirmiş, her bir ayetin mushafa alınması için hafızların ezberinde olmasına ek olarak iki şahidin de getirilmesi şart koşulmuştu.⁷⁹ Hâlbuki Kur'an'a alınmadığı iddia edilen vahiyler hakkında bu tür koruma girişimlerinden hiç birine rastlanmamaktadır. Hz. Peygamberin vahyi iki sınıfa ayırması, birini özenle yazdırması, diğerini de göz ardı ederek şüpheli rivayetler arasına terk etmesi ya da gizlemesi onun peygamberlik görevine gölge düşürür.

Geleneğin etkisindeki müslümanlık, Hz. Muhammed'in Cebrail aracılığıyla aldığı vahiyde artırma ve eksiltme yapmadan yani olduğu gibi duyurmasını⁸⁰ yeterli bulmamıştır. Bu nedenle olmalı ki, Hz. Peygamber'e gelen vahyin Kur'an'la sınırlı olamayacağı tezini geliştirmiştir. Doğrusu Kur'an mesajını zayıflatmanın en etkin yolu, ancak Kur'an'ın dışında başka vahiylerin de olabileceği düşüncesinin geliştirilmesi olabilirdi. Nitekim Hıristiyanlığın vahiy algısını andıracak bir şekilde "vahy-i gayr-i metluv" doktrini üretildi. Vahiy çeşitlerini çoğaltmak, Kur'an vahyini önemsizleştirmenin başka bir yolu gibi görünmektedir. Hâlbuki Kur'an Hz. Muhammed'in peygamber oluşunun nedenidir. Zira Hz. Peygamber'in bıraktığı tek sünnet Kur'an'a uymaktır.⁸¹ Hz. Muhammed de ben Kur'an'dan başkasına uymam diyerek bu gerçeği teyit etmektedir.⁸² Kur'an, kendisini benzeri meydana getirilemez vahiy kitabı⁸³ ilan etmesine rağmen, onun vahyini zayıflatacak sıhhati kuşkulu yedek vahiyler üretmenin kime ne faydası olabilir? Kur'an yolunu şaşırmış insanları hidayete erdirecek tek

⁷⁶ Mennâ Halîl Kattân, *Mebahis fi Ulumi'l-Kur'an*, (Riyad: Mektebetü'l-Mearif, 2000), I, s.123.

⁷⁷ el-A'zamî, Muhammad Mustafa, *Küttâbu'n-Nebî*, Riyad: Şirketu't-tibâati'l-'arabiyye, 1401/1981, 22.

⁷⁸ el-Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâîl b. İbrâhîm, *el-Câmiu's-Sahîh*, nşr. Muhammed Zühayr b. Nasır en-Nasır, Beyrut: Dâr-u tavkîn-necât, 1422/2001, VI, s.183-184.

⁷⁹ İbn Ebî Dâvud, Ebû Bekr Abdullâh b. Süleyman b. el-Eş'as es-Sicistânî, *Kitâbu'l-mesâhif*, nşr. Muhammed b. Abdüh, (Kahire: el-Faruku'l-Hadise, 2002), I, 54.

⁸⁰ Er-Ra'd 13/40; en-Nahl 16/35, 82; el-Maide 5/67, 99; Ayrıca bkz. el-Ahkaf 46/23; el-Ankebût 29/18; el-Müzzemmil 73/5; el-Cin 72/23, 27,28.

⁸¹ el-Kasas 28/71; ez-Zümer 39/11-14, 55; el-A'raf, 7/3; el-Hakka 69/43-47; Krş. el-Yunus 10/15; es-Sâd 38/86-87; eş-Şurâ 42/24; el-Ahkâf 46/8-9; el-Mürselât 77/50; Ahmet Akbulut, "Vahiy", *İslâm İnanç Esasları el-Kitabı*, (Ankara: Grafiker Yayınları, 2013), s. 167-168.

⁸² el-Enâm 6/50.

⁸³ De ki: "Bütün insanlar ve görünmeyen varlıklar bu Kuran'ın bir benzerini ortaya koymak için bir araya gelselerdi ve birbirlerine bu konuda destek olmak için ellerinden gelen her şeyi yapsalardı, yine de onun benzerini ortaya koyamazlardı!" el-İsrâ 17/88.

kaynak olduğu gibi cahiliye batağı içerisinde kendini kaybetmiş, kitap nedir, hikmet nedir bilmeyen Hz. Muhammed'i de hidayete erdiren ve onu ilk Kur'an müslümanı yapan Kur'an'ın kendisidir. Bunu Kur'an şöyle ifade etmektedir:

Seni yolunu kaybetmiş olarak bulup da doğru yola ulaştırmadı mı?⁸⁴ İşte böylece sana da emrimizle Kur'an'ı vahyettik. Sen kitap nedir, iman nedir bilmezdin. Fakat biz onu (Kur'an) bir nur yaptık. Kullarımızdan dilediğimizi, onunla hidayete iletiyoruz. Şüphesiz sen de insanları onunla doğru yola ulaştıracaksın.⁸⁵ Kur'an'a uymada diğer insanlarla Hz. Peygamber arasında fark olamaz.⁸⁶

Bazı yorumcular gayr-i metluv vahye delil bulacağım diye aşağıdaki ayet üzerinde zorlama bir yoruma başvurmuşlardır:

“O, kendi istek, düşünce ve tutkularına göre konuşmaz. Size okuduğu Kur'an ancak kendisine bildirilen bir vahiydir.”⁸⁷ Bazı kişiler bu ayete dayanarak Hz. Peygamberin her konuştuğunu vahiy kapsamına alarak⁸⁸ sünneti de vahiyleştirme hatasına düşmektedirler. Hâlbuki ilgili surede müşriklerin bozuk tanrı tasavvurları eleştirilmekte⁸⁹, bu eleştiri karşısında müşriklerin de Kur'an'a karşı saldırıya geçerek onu tanrı sözü saymama iftirasına yöneldikleri görülmektedir. Kur'an bu iftirayı yalanlayarak vahyin kaynağının Allah olduğunu müşriklere duyurmaktadır.⁹⁰ Eğer Hz. Peygamber'in her sözü vahiy ürünü olsaydı hatalarına karşı vahiy ile uyarılmazdı veya kendi yanlışlarını itiraf ettiği hadislerle rastlanmazdı.⁹¹ İlgili ayetten sünnetin de vahiy kapsamına girdiği yönünde anlam çıkarmamız mümkün gözükmemektedir. Eğer sünnet vahiy olsaydı sahabe Hz. Peygamber'den bir fikir dinlediklerinde Ey Allah'ın peygamberi, senin bu konuştuğun vahiy midir? Yoksa kendi sözün müdür? Diye sorarlardı. O,

⁸⁴ ed-Duhâ 93/7.

⁸⁵ eş-Şûrâ 42/52.

⁸⁶ el-Kehf 18/110; el-Ahkaf 46/9.

⁸⁷ En-Necm 53/3-4.

⁸⁸ İbn Hazm, Ebû Muhammed Ali b. Ahmed el-Endelüsi, *el-İhkam fi Usulî'l-Ahkâm*, nşr. Ahmed Muhammed Şakir, (Beyrut: Daru'l-Afak el-Cedide, ts), IV, 108.

⁸⁹ en-Necm 53/19-32.

⁹⁰ en-Necm 53/1-18.

⁹¹ Hz. Peygamberin Bedir esirlerine yaptığı fide karşılığında serbest bırakma uygulaması (el-Enfâl 8/67-68), Tebuk seferine katılmamak için mazeretler uyduran münafıklara izin vermesi (et-Tevbe 9/42-43), Yüce Allah tarafından doğru bulunmamış, işin doğrusu vahiy ile kendisine bildirilmiştir. Bkz. Muhittin Bağçeci, *Ayet ve Hadislerde Peygamberlik ve Peygamberler*, (İstanbul: Türdav Yayınları, 1977), s.143,145. Hurma ağaçlarını aşılama konusunda verdiği bilgilerin yanlış olduğu ortaya çıkınca Hz. Peygamber: “Sizler dünya işinizi benden daha iyi bilirsiniz” buyuruyor. Bkz. Müslim, Ebu'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccac, *Sahîhu Müslim*, nşr. Muhammed Fuad Abdalbaki, (Beyrut: Daru İhyai'l-Kütübî'l-Arabi, 1954), IV, s.1835, hn.140-(2362), IV/1836; ayrıca bkz. Muttaki el-Hindî, *Kenzu'l-Ummal*, nşr. Bekri Hayyani ve Saffet es-Seka, (Beyrut: Müessesetü'r-Risale, 1981), XI, 464, hn.32176-32177.

kendi sözümdür derse sahabe de kendi fikirlerini açıklar, bazen Hz. Peygamber de kendi görüşüne değil sahabenin görüşüne uyardı. Bedir kuyusu örneği bunun en açık kanıtıdır. Bedir kuyusu meselesinde Hz. Peygamber kendi görüşüne değil sahabenin görüşüne uymuş bunun faydasını da Bedir zaferiyle görmüştür.⁹² Bu olayı kısaca açıklayalım:

Bu olayı İbn Hişam şöyle anlatmaktadır:

Hubâb İbnu'l-Münzir, Bedir Harbinde, ey Allah'ın elçisi! Bu mevzilendiğiniz yer, Yüce Allah'ın size tarif ettiği, nokta tayin bir yer midir, yoksa harbin ve düşmana tuzak kurmanın gereği olarak sizin düşündüğünüz bir yer midir? Hz. Peygamber, ikincisi olduğunu söyleyince, Hubâb, "Ey Allah'ın Elçisi! Burası uygun değildir. Orduyu buradan kaldır, düşmana en yakın suyun başına gidelim. Orada konaklayalım, sonra diğer kuyuların suyunu boşaltalım. Başına konakladığımız suyun üzerine bir havuz yapıp suyla dolduralım. Düşmanla savaşırken biz içelim onlar içemesinler," dedi. Hz. Peygamber Hubâb'a, "güzel bir tespitte bulundun" buyurdu ve ordunun yerini değiştirerek orduyu düşmana en yakın kuyunun başına yerleştirdi. Sonra da çevredeki kuyuların sularının boşaltılmasını ve kendi kuyularının üzerine bir havuz yapılmasını emretti. Havuz dolduruldu ve insanlar kapları oraya bıraktılar."⁹³ Dikkat edilirse Hz. Peygamber kendi fikrinden daha cazip bir teklif aldığına, ona değer vermekte ve kendi fikrini değiştirmektedir. Eğer Hz. Muhammed'in konuştukları, düşündükleri vahiy olsaydı böyle bir fikir değişikliği yapmazdı. Yine Hz. Peygamber'in duyduklarını ve dinlediklerini değerlendirerek yargıda bulunurum⁹⁴ demesi onun sözlerinin vahiy olmadığını gösterdiği gibi sahabe de onun sözlerini vahiy olarak algılamıyorlardı.

Hz. Muhammed bazı konularda henüz vahiy gelmediği durumlarda önceki peygamberlerin şariatlarını uygulamış,⁹⁵ onda da yok ise kendi rey'ine başvurarak kararlar almıştır.⁹⁶

⁹² Recep Uslu, "Bedir", *DİA*, İstanbul 1992, V, 325-327.

⁹³ İbn Hişam, Ebu Muhammed Abdulmelik, es-Sîratu'n-Nebeviyye, (Neşredenler Mustafa es-Seka, İ, Ebyari, A. Sulebi), (Mısır : Tûrasü'l-İslam, 1955), I, 620.

⁹⁴ Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâil, el-Câmiu's-Sahîh, nşr. Muhammed Zühêyr b. Nasır en-Nasır, (Beyrut: Dâr-u tavkî'n-necât), IX, s.69, hn.7168; Müslim, Ebu'l-Hüseyyn Müslim b. el-Haccac, *Sahîhu Müslim*, nşr. Muhammed Fuad Abdalbaki, (Beyrut: Daru İhyai'l-Kütübî'l-Arabi, 1954), III, s.1337, hn.1713.

⁹⁵ Tevrat'ta recim cezası uygulaması var, Kur'an'da böyle bir ceza yoktur. Tevrat'taki ilgili hükümler için bkz. (Tesniye 22:22-24; bkz. Levililer 20:13-14 ve 21:9). Ana hadis kaynaklarına göre Hz. Peygamberin uyguladığı birkaç recim cezası örneği vardır. Hz. Peygamber'in on senelik Medine döneminde uyguladığı recim cezası bir kaç geçmemektedir. Bunlardan iki tanesi zina ettiklerini iddia eden iki Yahudi hakkındadır ki bu da kendi ilahi kitaplarına göre böyle bir yargılama yoluna gidilmiştir. Bunların dışında kaynaklarda yer alan ve recim edildikleri bilinen diğer en meşhur iki kişi ise Çamidiyyeli bir kadın ile Maiz b. Malik isimli bir kişidir. Müslim, Ebu'l-Hüseyyn Müslim b. el-Haccac, *Sahîhu Müslim*, nşr. Muhammed Fuad Abdalbaki, (Beyrut: Daru İhyai'l-Kütübî'l-Arabi, 1954), III, s.1321; Buhârî, Ebû

Sonuç

Dinin özünü teşkil eden ve Kur'an'a alınmadığı iddia edilen bir vahyin olması, dinin tamamlandığı yönündeki ayetlerin iptalini gerektirecek düzeyde içerik taşımaktadır.

Peygamberlerin tebliğ görevleri vardır. Tebliğ, bir peygamberin Yüce Allah'tan aldığı ilahi mesajı artırmadan ve eksiltmeden insanlara duyurma görevidir. Bu kapsamdaki mesajların Kur'an'a girmediğini iddia etmek, peygamberlerin "tebliğ" sıfatını inkârı gerektirir.

Farsça bir kelime olan peygamber, nebi ve resul kavramını da içine alır. Mâtürîdî Mezhebi mensuplarına göre, nebinin de resulün de tebliğ görevi vardır. Tebliğ görevi bulunmayan kişilerin Allah'tan aldıkları mesajlar, dini alana dâhil vahiyler olarak adlandırılmaz ve ayrıca bu kişiler peygamberlikle vasıflandırılmaz. Hz. Meryem'in Allah'tan aldığı mesaj buna örnek verilebilir. Bu tür mesajlar sahibini peygamber yapmaz.

Hız. Muhammed'i peygamber olma konumuna taşıyan vahiylerin hiçbirini Kur'an dışında kalmamıştır. Hız. Peygamber'in bu tür vahiyleri Kur'an kayıtlarına aldığını aşağıdaki argümanlar desteklemektedir:

- Hız. Muhammed'in Allah'tan aldığı vahyi insanlara tebliğ etmemesi durumunda Allah'ın onun şah damarını kopartacak olması,
- Hız. Peygamber'in gelen vahyi telaffuz ederek ezberleme gayretlerine girmesi,
- Hız. Peygamber'in gelen vahyi, vahiy kâtiplerine yazdırması,
- Hız. Peygamber'in Kur'an vahyinin korunmasını amaçlayarak hadisleri yazma yasağı getirmesi,
- Bu yasağa Hız. Ömer, Hız. Ebu Bekir ve bazı sahabenin yazdıkları hadisleri yakarak uyması,

Abdillah Muhammed b. İsmâil, el-Câmiu's-Sahîh, nşr. Muhammed Zühayr b. Nasır en-Nasır, Beyrut: Dâr-u tavkî'n-necât, 1422/2001, VIII, s.165. Recimin İslam'da var olduğu yönündeki rivayetlerin ön kabule dayandığı ve sağlam bir temelini olmadığına dair geniş yorum için bkz. Mustafa Kahraman, *Müslüman Kelamında Peygamberin Görevi*, Ankara 2007, s. 97-98, (Doktora tezi).

⁹⁶ Eşek etinin haram kılınması ile kiblenin değişmesine yönelik ayet gelinceye kadar Beytül-Makdis'e doğru namaz kılınmasının Hız. Muhammed'in içtihadına dayalı olduğu yönünde yorumlar vardır. İbnü'l-Arabi, Ebu Bekir Muhammed b. Abdullah, *Ahkâmü'l-Kur'ân*, (Beyrut: Daru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 2002), III, 122; Beydâvî, Nasıruddîn Ebû Said Abdullah İbn Ömer eş-Şirâzî, *Envâru't-Tenzîl ve esâru't-tevîl*, nşr. Muhammed Abdurrahman el-Maraşlı, (Beyrut: Daru İhyai't-Tutasi'l-Arabi, 1418), I, 112; Elmalılı, Muhammed Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, (İstanbul: Zehreveyn Yayınları, ts) I, 434. Kible Beytül-Makdis'ten Kâbei Muazzama yönüne el-Bakara 2/142-150 ayetiyle değiştirilmiştir; Mustafa Kahraman, *Müslüman Kelamında Peygamberin Görevi*, Ankara 2007, s. 97, 99, (Doktora tezi).

- f. Kur'an vahyinin kıyamete kadar koruma altına alındığının duyurulması,
- g. Kur'an vahyinin dışında akli ve edebi mucize niteliği taşıyan başka bir vahyin bulunmaması,
- h. Vahiy tanımlarında ve peygamber tanımlarında Kur'an vahyine vurgu yapılması,
- i. Rastgele sözleri vahiy kılıfı altında sunmanın Kur'an vahyini zayıflatma ve tahrif tehlikesi taşıması,
- j. Daha önceki ilahi kitapların bozulma nedenleri arasında kutsallaştırılmış uydurma sözlerin etkisinin bulunması, Kur'an dışı vahiy adlandırmasının tehlikelerine işaret etmektedir.

Kısaca, bir nebiyi peygamber olarak adlandırabilmemiz için onun Allah'tan aldığı vahyi duyurma görevi olmalıdır. Hz. Muhammed böyle bir vasfı taşımaktadır. Ona gelen Kur'an tamamlanmış, ilahi koruma altına alınmış, edebi ve akli mucize niteliği taşıyan bir kitaptır. Hariçte böyle özellikler taşıyan vahiy olduğunu iddia etmek Kur'an'ın icazını da tehlikeye düşürür.

Kaynakça

- A'zamî, Muhammad Mustafa, *Küttâbu'n-Nebî*, Riyad: Şirketu't-tibâati'l-'arabiyye, 1401/1981.
- Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, nşr. es-Seyyid Ebu'l_Muati en-Nuri, Beyrut: Alemü'l-Kütüb, 1998, I-VI.
- Ahmed b.Hanbel, Ebû Abdirrahmân Abdullah b. Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî (ö. 290/903), *Müsned*, nşr. Ahmed Muhammed Şakir, Kahire: Daru'l-Hadis, 1995.
- Ahmed b.Hanbel, Ebû Abdirrahmân Abdullah b. Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî (ö. 290/903), *Müsned*, İstanbul: Çağrı Yayınları, 1982, VI,188.
- Akbulut, Ahmet, "Vahiy", *İslâm İnanç Esasları el-Kitabı*, Ankara: Grafiker Yayınları, 2013.
- Atay, Hüseyin, *Kur'an'a Göre Araştırmalar I-III*, Ankara: Atay Yayınevi, 1997.
- Ateş, Ali Osman, *İslam'a Göre Cahiliye ve Ehli Kitap Örf ve Adetleri*, İstanbul: Beyan Yayınları, 1996.
- Aydın, Ömer, "Kelâmcıların Vahiy ve Akıl Anlayışlarının Kur'an'a Göre Değerlendirilmesi", *Akâid ve Kelâm İlminde Vahyin ve Aklın Yeri*, İstanbul: Ensar Yayınları, 2013.

- Bağceci, Muhittin, *Ayet ve Hadislerde Peygamberlik ve Peygamberler*, İstanbul: Türdav yayınları, 1977.
- Balcı, İsrail, "İslâm'ın İlk Kiblesinin el-Mescidü'l-Aksâ Olduğu İddialarının Kritiği", *İslâm Araştırmaları Dergisi*, 28 (2012): 87.
- Belâzürî, Ebü'l-Hasen Ahmed b. Yahyâ b. Câbir b. Dâvûd (ö. 279/892-93), *Kitabü'l-Cümel min Ensabi'l-Eşraf*, nşr. Süheyl Zekkâr-Riyâd Ziriklî, Beyrut: Daru'l-Fikir, 1996, I-XIII.
- Beydâvî, Nasıruddîn Ebû Said Abdullah İbn Ömer eş-Şirâzî (ö.685/1286) *Envâru't-Tenzîl ve esâru't-tevil*, nşr. Muhammed Abdurrahman el-Maraşlı, Beyrut: Daru İhyai't-Tutasi'l-Arabi, 1418, I, 112.
- Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâil (ö.256/870), *el-Câmiu's-Sahîh*, Mısır 1296, I-VIII.
- Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâil (ö.256/870), *el-Câmiu's-Sahîh*, İstanbul 1401/1981.
- Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâil, *el-Câmiu's-Sahîh*, nşr. Muhammed Züheyr b. Nasır en-Nasır, Beyrut: Dâr-u tavki'n-necât, 1422/2001, I-IX.
- Cilacı, Osman, *Günümüz Dünya Dinleri*, Ankara: DİBY, 1995.
- Çelikkol, Yaşar, *İslâm Öncesi Mekke*, Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2003.
- Derveze, Muhammed İzzet (ö.1984) , *et-Tefsîru'l-Hadis*, Kahire: Daru İhyai Kütübî'l-Arabiyye, 1383, VII.
- Duman, M. Zeki, *Vahiy Gerçeği*, Ankara: Fecr Yayınevi 1997.
- Düzgün, Şaban Ali, "Kur'an'ın Oluşumu (Vahiy Süreci)", *Kelâm Araştırmaları Dergisi*, 5/2 (2007):9.
- Ebu Bekir Câbir el-Cezâirî, *Eyseru't-Tefsîr*, (Medine: Mektebetü'l-Ulum ve'l-Hikem, 2003), I-V.
- Erul, Bünyamin, *Sahabe'nin Sünnet Anlayışı*, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1997.
- Fahredden er-Râzi, Ebu Abdillâh (Ebü'l-Fazl) Fahrüddîn Muhammed b. Ömer b. Hüseyin er-Râzî et-Taberistânî (ö.606/1210), *Mefâtihu'l-Gayb*, Beyrut: Daru'l-Fikir, 1981, I-XXXII.
- Fiğlalı, Ethem Ruhi, "Mesih ve Mehdi İnancı Üzerine", *AÜİFD*, Cilt: 25 Sayı: 1 (1981): 182-183, 199.
- Günay Tümer-Abdurrahman Küçük, *Dinler Tarihi*, Ankara: Ocak Yayınları, 1993.

- Hatipoğlu, Mehmet Sait, *Hiz. Peygamber'in Vefâtından Emevîlerin Sonuna Kadar Siyâsî İctimâî Hadislerle Hadis Münasebetleri*, Basılmamış Doçentlik Tezi, Ankara: AÜİF, 1967.
- İbn Abdülber En-Nemerî, Ebû Ömer Cemalüddin Yûsuf b. Abdillâh b. Muhammed b. Abdilberr en-Nemerî (ö. 463/1071), *el-İstiab fi Ma'rifeti'l-Ashab*, nşr. Ali Muhammed el-Becavi, Beyrut: Daru'l-Cil, 1992, I-IV.
- İbn Abdülber En-Nemerî, Ebû Ömer Cemalüddin Yûsuf b. Abdillâh b. Muhammed b. Abdilberr en-Nemerî, *Câmiu Beyâni'l-İlm ve Fadlih*, nşr. Ebü'l-Eşbal ez-Züheyri, Riyad: Dâru İbni'l-Cevzi, 1994, I-II.
- İbn Ebî Dâvud, Ebû Bekr Abdullâh b. Süleyman b. el-Eş'as es-Sicistânî (ö.316/929), *Kitâbu'l-mesâhif*, nşr. Muhammed b. Abduh, (Kahire: el-Faruku'l-Hadise, 2002), I-II.
- İbn Ebu Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'ani'l-Azîz*, nşr. Hüseyin b. Ukkâşe ve Muhammed Mustafa el-Kenz, Kahire: el-Faruku'l-Hadise, 2002, I-V.
- İbn Haldun, Ebu Zeyd Abdurrahman bin Muhammed bin Haldun(ö.808/1406), *el-Mukaddime*, çev. Zakir Kadiri Ugan, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1986, II, 464.
- İbn Hazm, Ebû Muhammed Ali b. Ahmed el-Endelûsi (ö.456/1063), *Cevamiu's-Sireti'n-Nebeviyye*, nşr. Abdülkerim Sami el-Cündî, Beyrut: Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2003.
- İbn Hazm, Ebû Muhammed Ali b. Ahmed el-Endelûsi (ö.456/1063), *el-İhkam fi Usuli'l-Ahkâm*, nşr. Ahmed Muhammed Şakir, Beyrut: Daru'l-Afak el-Cedide, ts, I-VIII.
- İbn Hibbân, Ebû Hâtim Muhammed b. Hibbân b. Ahmed el-Büstî (ö. 354/965), *es-Siretü'n-Nebeviyye ve Ahbaru'l-Hulefa*, Beyrut: el-Kütübü's-Sekafiyye, 1987, I-II.
- İbn Hişam, Ebu Muhammed Abdulmelik (213/828) *es-Sîratu'n-Nebeviyye*, (Neşredenler Mustafa es-Seka, İ, Ebyari, A. Sulebi), Mısır : Tüрасü'l-İslam, 1955, I, 620.
- İbn Kesîr, Ebu'l-Fidâ İsmail (ö.774/1373), *Tefsîru'l-Kurani'l-Azim*, nşr. Sami b. Muhammed Selame, Riyad: Daru Tayyibe, 1999, I-VIII.
- İbnü'l-Arabi, Ebu Bekir Muhammed b. Abdullâh (ö. 543/1148), *Ahkâmü'l-Kur'ân*, Beyrut: Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2002, III, 122.
- İbnü'l-Hümâm, Kemalüddin Muhammed b. Abdilvahid b. Abdilhamid es-Sivasi el-İskenderî (ö. 861/1457), *el-Müsayere fi İlmi'l-Kelâm*, Mısır: el-Mektebetü'l-Mahmudiyye et-Ticariyye, 1929.
- Kahraman, Mustafa, *Müslüman Kelamında Peygamberin Görevi*, Ankara 2007. (Doktora tezi).

- Karadeniz, Osman, "Akaid İlminde Aklın ve Vahyin Yeri Konulu Tebliğin Müzakeresi", *Akâid ve Kelâm İlminde Vahyin ve Aklın Yeri*, İstanbul: Ensar Yayınları, 2013.
- Kattân, Mennâ Halîl, *Mebahis fi Ulumi'l-Kur'an*, (Riyad: Mektebetü'l-Mearif, 2000), I
- Kemal b Ebî Şerif, Ebu'l-Meali Muhammed b. Muhammed(ö.906/1500), *Kitabu'l-Müsâmere*, İstanbul: Çağrı Yayınları, 1979.
- Kettânî, Muhammed b. Abdülkebîr, Ebü'l-Feyz Muhammed b. Abdilkebîr b. Muhammed el-Kettânî el-Hasenî (ö.1909), *et-Teratibü'l-İdariyye*, nşr. Abdullah el-Halidi, Beyrut: Daru'l-Erkam, ts, I-II.
- Kılavuz, Ahmet Saim, *İslâm Akaidi ve Kelama Giriş*, İstanbul: Ensar Yayınları, 2013.
- Kutluay, Yaşar, *İslam ve Yahudi Mezhepleri*, Ankara: A.Ü.İ.F. Yayınları, 1965.
- Mâtürîdî, Ebû Mansûr Muhammed İbn Muhammed (ö.333/945), *Te'vîlâtü Ehli's-Sünne* nşr. Fatma Yusuf el-Haymi, Beyrut: Menşuratü Mervan Rıdvan Daûbûl, 2004, I-V.
- Muttaki el-Hindî, Alâeddin Ali el-Müttaki el-Hindî (ö.975/1567), *Kenzu'l-Ummal*, nşr. Bekri Hayyani ve Saffet es-Seka, Beyrut: Müessesetü'r-Risale, 1981, XI.
- Müslim, Ebu'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccac (ö.261/875), *Sahîhu Müslim*, nşr. Muhammed Fuad Abdalbaki, Beyrut: Daru İhyai'l-Kütübi'l-Arabi, 1954, I-V.
- Özdemir, Metin, "Akaid İlminde Aklın ve Vahyin Yeri Konulu Tebliğin Müzakeresi", *Akâid ve Kelâm İlminde Vahyin ve Aklın Yeri*, İstanbul: Ensar Yayınları, 2013, s. 99-101.
- Qayrawanî, Faris, *Mesih Gerçekten Haçlandı mı?* çev. Kemal Kaya, Ankara: Sevgi Yayınları, ts.
- Sarıtoprak, Zeki Sarıtoprak, *İslâm İnancı Açısından Nüzûl-i İsâ Meselesi*, İzmir: Çağlayan Yayınları, 1997.
- Soyalan, Mehmet Yaşar, *Kur'an Dışı Vahyin İmkânsızlığı*, İstanbul: İşaret yayınları, 2014.
- Şâfiî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İdrîs b. Abbâs (ö. 204/820), *er-Risâle*, Mısır: Mektebetü'l-Halebi, 1940.
- Şâtıbî, Ebû İshâk İbrâhîm b. Mûsâ b. Muhammed el-Lahmî el-Gırnâtî (ö. 790/1388), *el-Muvâfakât*, nşr. Ebû Ubeyde Meşhûr b. Hasen Âli Selmân , (Riyad: Daru İbn Affan, 1997), I-VII.
- Tahâvî, Ebu Cafer Ahmed b. Muhammed (ö.321/933), *Şerhu Müşkili'l-Asâr*, nşr. Şuayb el-Arnâvut, Beyrut: Müessesetu'r-Risale, 1994, XIV, 466.

- Tirmizi, Ebû İsâ Muhammed b. İsâ b. Sevra(ö. 279/892), *Sünenu't-Tirmizî*, nşr. İbrahim Atva Avz, (Mısır: Şirketü Mektebe ve Mabaatü Mustafa el-Babi el-Halebi, 1975), I-V.
- Uslu, Recep, "Bedir", *DİA*, İstanbul 1992,V, 325-327.
- Vehbe ez-Zühayli, *et-Tefsiru'l-Münir*, Dımaşk: Daru'l-Fikir, 2009, V, 279, 286.
- Yazır, Elmalılı, Muhammed Hamdi, *Hak Dini Kur'an Dili*, İstanbul: Zehraveyn Yayınları, ts, I, 434.
- Zebîdî, Ebü'l-Abbâs Zeynüddîn (Şihâbüddîn) Ahmed b. Ahmed b. Abdillatîf eş-Şercî (ö.893/1488), *Sahih-i Buhâri Muhtasarı Tecrid-i Sarih Tercemesi* Mütercim ve şârihi: Kamil Miras, Ankara: DİBY, 1986, I, 107.
- Zehebî, Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed b. Osmân ez-Zehebî et-Türkmânî el-Fârikî ed-Dımaşkî (ö. 748/1348), *Tezkiretü'l-Huffâz*, Lübnan: Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1998, I-IV.